

Доброго дня! Тема уроку. Риторика як мистецтво, наука й навчальна дисципліна. Роль риторики в сучасному світі

Увага! Виконані завдання надсилати за електронною адресою:
moshev2020@icloud.com

Теоретичний блок

1. Предмет вивчення риторики.
2. Роди і жанри красномовства.
3. Три частини навчального курсу риторики (історія риторики, теоретична та практична риторика).
4. У чому полягає і на чому ґрунтується мистецтво оратора.
5. Батьківщина красномовства — Стародавня Греція.
6. Найславетніші ритори античного світу (Демосфен, Цицерон, Арістотель, Платон).
7. Оратори Київської Русі (Іларіон та Кирило Туровський).
8. Викладання курсу риторики в Києво-Могилянській академії.
9. Чим спричинено необхідність відновлення національних риторичних традицій.
10. Потреба у відновленні статусу риторики як навчальної дисципліни.

Риторика — наука про закони підготовки і проголошення промови з метою впливу на аудиторію. Виділяють такі роди і жанри в красномовстві:

академічне — лекція (вузівська, шкільна, науково-популярна), наукова доповідь, науковий огляд, наукове повідомлення;

судове — прокурорська (звинувачувальна) та адвокатська (захисна) промови, самозахисна промова;

соціально-політичне — звітна доповідь на конференції (з'їзді, зборах, засіданні), парламентська та мітингова промови, військово-патріотична промова, політичний огляд;

соціально-побутове — ювілейна, вітальна, застільна, надмогильна (поминальна) промови, виступ на прийомі;

церковно-богословське (духовне) — церковна проповідь, промова на соборі, офіційне звернення до пастви.

Навчальний курс риторики складається з трьох частин: історія риторики — показує особливості зародження і розвитку риторики в історії людства; теоретична риторика — вивчає закони риторики; практична риторика —

розглядає зміст, композицію, стиль виступу, образ оратора, психологію аудиторії.

Риторика як мистецтво

У Давній Греції красномовство розглядалося як мистецтво. Античні мислителі ототожнювали риторику з живописом, скульптурою і навіть архітектурою. Найбільше проводили паралелі між риторикою, поезією та акторським мистецтвом.

Аристотель у «Риториці» та «Поетиці» порівнював красномовство з поезією. Цицерон вчився майстерності у кращих акторів Риму. У своїх публічних промовах використовував суто акторські прийоми. М. В. Ломоносов великого значення надавав художнім елементам в ораторському мистецтві. Уміння «красно говорити», на його думку, «перевищує багато мистецтв». А. Ф. Коні (судовий оратор і теоретик риторики) писав, що красномовство — це літературна творчість, але в усній формі.

Красномовство належить до духовної сфери життя. Так само як поезія чи театр, ораторське мистецтво — це створення духовних цінностей. І театр, і поезія, і красномовство відгукуються на події життя, вони впливають на психологію сучасників. І поет, і актор, і оратор вирізняються розвинутим чуттям мови, високою культурою мовлення. Для них характерна ясність, точність, виразність мови.

Однак: художня творчість — це вигадка, а ораторське мистецтво цілком спирається на реальні факти, на практику. Це може бути гіпотеза, наукове передбачення, здогад, але не плід фантазії.

Мистецтво ритора (оратора) полягає в його володінні усним словом як засобом впливу на слухачів. Воно ґрунтується на культурі мислення, глибокій і різносторонній освіченості, засвоєнні досвіду найкращих ораторів минулого і ораторів сучасних, бездоганному знанні мови і досконалому володінні мовленням, а також на оволодінні культурою спілкування. Оратор має бути наділений розумом, ерудицією, даром слова, певним рівнем майстерності, бути комунікабельним. Сьогодні, коли суспільство живе в умовах девальвації слова, особливо важливим є особиста порядність оратора, його безкомпромісність, щирість, спроможність обстоювати власні погляди, вміння зрозуміти проблеми людей, до яких він звертається.

Риторика, як і філософія та логіка, належить до класичних наук, які з найдавніших часів були основоположними загальноосвітніми дисциплінами. Мистецтво риторики було відомим в Стародавньому Єгипті, Індії та Китаї, проте справжньою батьківщиною красномовства вважають Стародавню Грецію.

Риторика була вагомим складовою частиною суспільного життя Давньої

Греції. Як і епос, драма, музика, скульптура й архітектура, вона вважалась мистецтвом, творчістю, її називали «царицею всіх мистецтв».

За стародавніх часів риторику поділяли на три галузі: судова риторика, риторика політична, урочиста риторика.

Античні ритори виступали на політичних зібраннях, форумах та судових процесах. Найпершу теорію риторики створили V ст. до н. е. в Сіракузах. Найвидатнішим ритором був Горгій, який, удосконаливши теорію ораторського мистецтва, познайомив з нею Афіни. Він зумів перетворити риторику на мистецтво, яке силою впливу зрівнялося з поезією.

Найславетнішим ритором Стародавньої Греції був Демосфен (384 — 322 рр. до н. е.). Сучасники зазначили, що силу Демосфенового слова можна порівняти хіба що з вихором чи блискавкою.

До нас дійшло понад 60 промов і листів Демосфена. Найвідомішими є його політичні промови, виголошені проти македонського царя Філіпа, який намагався позбавити Афіни самостійності. Демосфен, будучи вождем антимакедонської партії, боровся проти керівника македонської партії Есхіна. Дійшло до судової справи, яка стала визначною подією для тодішньої Греції. Есхін та Демосфен зустрілись у суді. Промови обох ораторів — яскраві зразки політичних виступів.

На Демосфенових промовах вчилися цілі покоління античних ораторів. Його промови брав за зразок один з найславетніших давньоримських ораторів Цицерон (106 — 42 рр. до н. е), якого вважають батьком риторики. Ідеальним оратором сам Цицерон вважав людину високої культури, яка знає історію, філософію, літературу, юриспруденцію, може владарювати над аудиторією, вміючи примусити людей сміятися й плакати. Запорукою успіху ритора Цицерон вважав освіту та природний дар. У своїх трактатах про ораторське мистецтво Цицерон зазначав, що ритор має бути патріотом, громадянином, який живе ідеалами держави й народу.

Найпершу промову Цицерон проголосив у 25 років, останню — на 63-му році життя (у рік смерті). Усього виголосив понад 100 промов, тексти 57 з них збереглися до нашого часу.

Видатними риторами були давньогрецькі філософи Арістотель (384 — 322 рр. до н. е.) та Платон (428 — 348 рр. до н. е.).

Найвідомішими ораторами Київської Русі були перший Київський митрополит Іларіон та Кирило Туровський (обидва жили в XI ст.).

Найвідомішою проповіддю митрополита Іларіона є «Слово про закон і благодать», де стверджено визначну роль Київської Русі та обстоюється її право на самостійність. Проповідь відзначається винятковою глибиною думки, образністю та емоційністю.

Кирило Туровський — автор багатьох піднесених величальних промов.

Найперша російська «Риторика» була створена невідомим автором 1620 року.

Текст дійшов до нас у 36 списках. Цей твір є перекладом латинської риторики німецького вченого Меланхтона, проте текст було пристосовано до потреб російської освіти. Вона стала підґрунтям для дальшого розвитку східнослов'янського красномовства.

У XVII-XVIII ст. курс риторики викладався у Києво-Могилянській академії, яка, будучи глибоко національним навчальним закладом, орієнтувалася на найпрогресивніші здобутки кращих європейських університетів. До наших днів дійшли описи 183 підручників риторики, 127 з яких було складено в академії. Ім'я академії прославили такі видатні ритори, як Григорій Сковорода, Феофан Прокопович, Михайло Ломоносов.

Необхідність відновлення національних риторичних традицій спричинена тим, що нині виникла якнайгостріша потреба в особистостях, які можуть самостійно мислити, переконувати, спонукати й скеровувати співгромадян до поступу до істини, добра і краси. Сьогодні ми розуміємо риторику як науку, спроможну відіграти роль синтезатора багатьох наук, спрямованих на розвиток мовної особистості: педагогіки, соціолінгвістики, психолінгвістики, соціальної й особистісної психології, методики викладання мови, стилістики, культури мовлення, лінгвістики тексту тощо.

Відновлення статусу риторики як науки і навчальної дисципліни має стати визначним кроком на шляху до творення демократичного, високоцивілізованого суспільства.

Риторика як комунікація

Мета риторики — комунікативна компетентність мовця. Тому вона повинна вчити:

аргументовано доказувати власну точку зору, поважаючи гідність співрозмовника;

здійснювати організований словесний і невербальний вплив;

створювати ситуації інформаційної та комунікативної комфортності, коли значно поліпшуються умови сприйняття нової інформації та спілкування; сприяти формуванню і розвитку культури діалогу та монологу;

намагатися формувати яскраве та емоційне мовлення, регулювати мовленнєву поведінку відповідно до комунікативних потреб, психологічних особливостей співрозмовника;

допомагати формувати індивідуальну мовленнєву манеру мовця.

Робота з словником

Комунікабельність — здатність до комунікації — спілкування, легкого встановлення контактів і зв'язків, товариськість.

Ерудиція — глибокі знання в певній галузі науки чи в багатьох галузях, широка обізнаність.

Трактат — наукова праця, де розглянуто окреме питання чи проблему.

Статус — законодавчо закріплене правове становище.

Практичний блок

1. Прочитати. Прокоментувати зміст кожного з речень.

Красномовство є мистецтво керувати умами. Промови достойної людини завжди спрямовані до вищого блага. (Платон.) Нічим не можна завдати більшої шкоди, ніж промовляючи брехливо. Саме так, якщо ті люди, в яких державна діяльність полягає у промовах, не казатимуть правди, тоді хіба можна надійно керувати державою? (Демосфен.) Філософія розпізнає доброчинності, корисні з точки зору моральної й громадянської, красномовство створює їм славу. (С. Шамфор.)

2. Диктант із коментуванням.

Кінцева мета красномовства — переконувати людей. (Ф. Честерфілд.) Обов'язок оратора — говорити правду. (Платон.) Красномовство належить до тих мистецтв, які все здійснюють і всього досягають словом. (Платон.) Красномовство — дар, який дозволяє нам оволодіти розумом і серцем співрозмовника, здатність тлумачити чи навіювати йому все, що нам потрібно. (Ж. Лабрюйєр.) Ораторське мистецтво користується усіма вигодами поезії й усіма її правами. (Й. Гете.) Платон, поєднуючи мудрість із красномовством, майстерно схиляв до себе серця слухачів не хитрощами, а силою істини. (К. Віланд.) Риторика — цариця душ і княгиня мистецтв. (Ф. Прокопович.) Оратор, достойний уваги, є той, хто користується словами для думки, а думкою для істини і доброчесності. (Ф. Фенелон.) Говорити багато й добре є дар гострого розуму, говорити мало й добре є властивістю мудрого, говорити

багато й погано означає дурня, говорити мало й погано є ознакою божевільного (Ф. Ларошфуко.) Є галузі, у яких посередність нестерпна: поезія, музика, ораторське мистецтво. (Ж. Лабрюйєр.)

3. Виконання вправ із підручника (с. 44-45, впр. 97, 101)

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Виписати афоризм або крилатий вираз про красномовство. Підготувати невеликий текст для виразного прочитання.